

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA DAVLAT ORGANLARI VA MANSABDOR SHAXSLARNING JAMIYAT VA FUQAROLAR OLDIDA MAS’ULLIGINING KONSTITUTSIYAVIY-HUQUQIY ASOSLARI

Berdax Aymuratovich Daumenov
Qoraqalpoq davlat universiteti

Muazzamoy Tillaboyeva
Mustaqil tadqiqotchi

ANNOTATSIYA

Maqolada O‘zbekiston Respublikasida davlat organlari va mansabdor shaxslarning jamiyat va fuqarolar oldida mas’ulligining konstitutsiyaviy-huquqiy asoslari yoritib beriladi.

Kalit so‘zlar: Davlat, davlat organlari, mansabdor shaxslar, jamiyat, fuqaro, Konstitutsiya, huquq.

ABSTRACT

The article considers the constitutional and legal foundations of the responsibility of state bodies and officials in the Republic of Uzbekistan to society and citizens.

Keywords: state, state bodies, officials, society, citizen, Constitution, rights.

KIRISH

Davlat jamiyatning siyosiy tizimiga kiruvchi boshqa tashkilotlardan bir qator o‘ziga xos belgilari bilan farq qiladi. Davlat belgilari to‘g‘risidagi masala hamisha huquqshunoslar e‘tiborini tortib kelgan va bu haqda ularning turli talqinlari mavjud.

Hozirgi sharoitda demokratiya va erkinliklarni, barqarorlik tinch – totuvligini, respublika xalqlari hamjihatligi va hamkorligini qaror toptirishda, islohotlar va ularni amalga oshirishdagi tashabbuskorlikda, madaniyati yuksak rivoj topgan jamiyatga o‘tishda O‘zbekiston davlati yetakchi rol o‘ynamoqda.

Ushbu maqsadlarni hayotga muvafaqqiyatli tadbiq etish davlatni mustahkamlash vazifalarini bajarish, O‘zbekistonda davlat hokimiyati barcha bo‘g‘inlarining samarali ishlashini ta‘minlash bilan chambarchas bog‘liq. Davlat va fuqaro munosabati davlatchilik tarixida markaziy masalalaridan bo‘lib kelgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

O‘zbekiston Respublikasining huquq tizimi moddiy va protsessual huquqlardan tashkil topadi. Moddiy huquqlar jamiyat a‘zolari va ijtimoiysiyosiy tashkilotlar o‘rtasidagi aloqalarni mustahkamlaydigan qoidalar bo‘lib, umummajburiy xarakterga ega. Masalan, mehnat-huquqiy munosabatlari mehnat-huquqiy normalaridan tashkil topgan mehnat qonunchiligi bilan tartibga solinadi. Protsessual huquq esa, moddiy huquq normalarini qo‘llashda kelib chiqadigan, huquqdan foydalanuvchi va uni qo‘llovchi subyektlarning talab va xizmat doiralarini belgilab beradi. Boshqacha qilib aytganda, davlat organlarida ishlovchi mansabdor shaxslarning o‘zaro va fuqarolar bilan bo‘ladigan huquqiy munosabatlarning rioya qilish zarur bo‘lgan demokratik shartlarini belgilab beradi

Aytish mumkinki, bu munosabatni qanday tashkil qilishga davlat suverenitetining to‘g‘ridan-to‘g‘ri aloqasi bor. Faqat davlat suveren davlat bo‘lgandagina fuqarolar bilan o‘zi xoxlagancha, manfaatlar mutanosibligi asosida munosabatni o‘rnatishi mumkin.

Bundan tashqari, suverenitet faqat davlat suvereniteti bilan cheklanmaydi, xalq suvereniteti ham mavjud bo‘lib, bu orqali xalq o‘z irodasini amalga oshirish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Davlat suvereniteti shu davlat hududida yashayotgan barcha shaxslarga nisbatan davlat hokimiyatining oliyligi prinsipini bildiradi. Boshqacha aytganda, davlat hokimiyati alohida nisbatan doimiy va turg‘un munosabatlarga kirishish sharti asosida amal qilishi mumkin. Shunda davlat o‘z suverenitetini mustahkamlay olishi va himoya qilishi mumkin. Davlat va shaxs o‘rtasidagi munosabatlarda shaxsning davlat bilan siyosiy va huquqiy bog‘liqligi alohida ahamiyat kasb etadi.

Davlat suvereniteti va shaxs o‘rtasidagi bog‘liqlik eng avvalo, Konstitutsiyaning 2-moddasi talablaridan kelib chiqadi. Unda yozilishicha “Davlat xalq irodasini ifoda etib, uning manfaatlariga xizmat qiladi. Davlat organlari va mansabdor shaxslar jamiyat va fuqarolar oldida mas‘uldirlar”. Mana shu qoidaning o‘zi Konstitutsiyaning naqadar demokratik ekanligidan, xalq irodasi va manfaatlarini hamma narsadan ustun turishidan darak beradi. Buning ustiga barcha davlat organlari va mansabdor shaxslarning jamiyat va fuqarolar oldidagi mas‘ulligining mustahkamlanishi davlat suverenitetining muhim kafolatidir. Chunki davlat organlari va mansabdor shaxslarning jamiyat va fuqarolar oldidagi majburiyati, ular tomonidan davlat hokimiyati va xizmat vakolatlarining suiiste‘mol qilinishiga yo‘l qo‘ymaydi.

Konstitutsiyaning 2-moddasida davlat xalq irodasini ifoda etishi, uning manfaatlariga xizmat qilishi qonuniy mustahkamlab qo'yilgan. Bu qoida davlat va fuqaro munosabatini tashkil etishda asosiy prinsip hisoblanadi. Konstitutsiyaning barcha davlat va fuqaro munosabatlariga taalluqli qoidalari, normalari shu qoidaga mos kelib, uni ruyobga chiqarishga qaratiladi. Masalan, Konstitutsiyaning 42-moddasidagi "Davlat jamiyatning madaniy, ilmiy va texnikaviy rivojlanishiga gamxurlik qiladi", 43-moddasidagi "Davlat fuqarolarning Konstitutsiya va qonunlarda mustahkamlangan huquqlari va erkinliklarini ta'minlaydi" yoki 53-moddadagi "Davlat iste'molchilarning huquqi ustunligini hisobga olib..." degan qoida fuqaro manfaatini himoya qilishda davlat asosiy mas'ul ekanligini ko'rsatadi.

Davlatning xalq irodasini ifoda etishi (xalq bu O'zbekiston fuqarolari), uning manfaatlariga xizmat qilishi, Konstitutsiyaning 2-moddasida yanada aniqlashtirilib, davlat organlari va mansabdor shaxslar jamiyat va fuqarolar oldida mas'uldirlar, deb belgilab qo'yildi. Sababi, davlat organlari (vaqillik, ijro, sud) davlatning aniq vazifalarini xal qiladigan, shunga yarasha davlat tomonidan yetarli vakolatlar bilan ta'minlangan tuzilmadir. Xuddi shuningdek, mansabdor shaxslar ham davlat vaqilidir. Davlat organlari va mansabdor shaxslar davlatning fuqarolar oldidagi mas'uliyatini amaliy jixatdan bajaradigan davlat vaqilidir. Davlat juda keng tushuncha. Davlatning fuqarolar oldida mas'uliyati, umumiy ma'noda, deklarativ tushunchaga o'xshab qoldi. Davlatning fuqarolar oldidagi mas'uliyati aniq usullar, mexanizmlar orqali hayotiy vokeaga aylanishi mumkin. Bu esa, davlat organlari va mansabdor shaxslarning fuqarolar oldida mas'uliyatining belgilanishi bilan davlat mas'uliyati ruyobga chiqarishini bildiradi.

Sobiq Ittifoq davrida qabul qilingan birorta Konstitutsiyada davlatning, davlat organlari va mansabdor shaxslarning fuqarolar oldida mas'ulligini belgilovchi (xatto deklarativ xarakterda bo'lsa ham) qoida va norma uchratmaymiz. Aksincha, ularda fuqarolarning davlat oldidagi mas'uliyati xaqida ko'plab normalar mavjud edi.

Davlat, davlat organlari, mansabdor shaxslarning fuqarolar oldida mas'ulligi fuqarolik jamiyatining ham asosiy shartlaridandir, faqat fuqarolik jamiyatidagina bunday mas'ullik real vokeaga aylandi.

XULOSA

Shuning uchun ham Prezident tomonidan ilgari surilgan Konsepsiyada davlat xokimiyati va boshqaruv organlarining fuqarolar oldida mas'uliyatini kuchaytirish uchun "O'zbekiston Respublikasida jamoatchilik nazorati to'g'risida"gi va "Davlat xokimiyati va

boshqaruvi organlari faoliyatining ochiqligi to‘g‘risida”gi qonunlar qabul qilish zarurligi ko‘rsatib o‘tildi .

Davlat organlari faoliyati kanchalik ochiq bular, shuningdek, ularning faoliyati ustidan samarali jamoatchilik nazorati o‘rnatilar ekan, davlatning fuqarolar oldidagi mas’uliyati kuchayib boradi va davlat fuqaro munosabatida fuqaro manfaati ustunligi ta’minlanadi.

Davlatning fuqaro oldidagi mas’ulligining Konstitutsiya normasida belgilanishi bilan ish tugamagan, davlat organlari, mansabdor shaxslarning fuqarolar oldida mas’ulligi boshqa joriy qonunlarda ham mustaxkamlangan. Masalan, “Fuqarolarning murojaatlari to‘g‘risida”gi qonunda fuqarolarning murojaatlarini aniq muddatda qurish zarurligi belgilangan. Bunday xolatlarni boshqa qonunlarda hamqurish mumkin.

REFERENCES

1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T.: Sharq, 2001.
2. “Fuqarolarning murojaatlari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasining 13.12.2002 yildagi 446-II-sonli qonuni.
3. Azizxo‘jayev A. va boshqalar. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasiga sharh. – T.: TDYuI, 2008.